

Spolna zloraba fantov v otroštvu: prevalenca, značilnosti žrtev, njihovih družin in storilcev ter posledice, ko zlorablja moški in ko ženska

Tanja Repič*
Frančiškanski družinski inštitut, Ljubljana

Povzetek: Tradicionalno prepričanje, ki še danes marsikje velja, je, da so bolj kot ne žrtve spolnih zlorab dekleta in ženske, moški pa so storilci. Vendar mnoge raziskave v zadnjem času kažejo, da je tudi med fanti ogromno žrtev (od 3 % do 34 %) – tudi s strani žensk kot storilk. Prispevek osvetli, kritično ovrednoti in povzame dosedanje raziskave, ki so pisale o fantih kot žrtvah te travmatične izkušnje. Še posebej preuči in opiše značilnosti žrtev (fantov) in storilcev. Prav tako primerja med seboj posledice pri žrtvah, ko je storilka ženska in ko je storilec moški. Nazadnje analizira še družinske razmere, v katerih najpogosteje odraščajo spolno zlorabljeni fantje.

Ključne besede: prevalenca, spolna zloraba, dečki, storilci, družinski odnosi, pedofilija

The sexual abuse of male children; prevalence, characteristics of victims, their families, and offenders, and consequences when the offender is male or female

Tanja Repič
Franciscan Family Institute, Ljubljana, Slovenia

Abstract: According to the traditional belief, which is still often held to be true, girls and women are thought to be the victims in the majority of sexual abuses, whereas men are the offenders. However several recent researches have shown that also many men find themselves among the victims (3–34%), also from the part of women as offenders. The paper throws light upon, evaluates critically and reviews existing studies on boys as victims of this traumatic experience. It examines closely and describes characteristics of victims (boys) and offenders. Victims of a female offender and a male offender are compared. Further, the family circumstances in which sexually abused boys mostly grow up are analysed.

Key words: prevalence, sexual abuse, boys, perpetrators, family relations, pedophilia

CC = 2980

* Naslov / Address: Tanja Repič, Frančiškanski družinski inštitut, Ljubljana, Prešernov trg 4, 1000 Ljubljana, e-mail: tanja.repic1@guest.arnes.si

Spolna zloraba je vsake vrste neprostoovoljni spolni stik s starejšo osebo. Je tudi vsak spolni stik z osebo, ki ne more dati svojega pristanka (za tako ravnanje); vključuje (ni pa nujno omejena samo na nezaželeno otipavanje) vse vrste spolnega nasilja, kot so posilstvo, sodomija, prisilna golota in fotografija zaradi spolnega izzivljanja (Pentek in Kocijan, 2002). Finkelhor (1988, po Rojšek, 2002) opredeljuje spolno zlorabo kot vsak spolni kontakt med odraslo osebo in spolno nezrelim otrokom (gre za telesno in duševno, to je emocionalno in socialno nezrelost) zaradi zadovoljitve spolnih potreb odraslega ali vsak spolni kontakt ob uporabi sile, groženj, prevare ali moči.

Prevalenca spolnih zlorab pri fantih kot žrtvah

Prevalenca fantov kot žrtev spolnih zlorab je v raziskavah zelo različna. Po nizkih ocenah naj bi bilo v otroštvu spolno zlorabljenih med 3 % in 9 % moških (3 % v Kercher in McShane, 1984; 3,8 % v Siegel, Sorenson, Golding, Burnam in Stein, 1987; 4,8 % v Fritz, Stoll in Wagner, 1981; 6 % v Finkelhor, 1984; 7,3 % v Risin in Koss, 1987; 8 % v Baker in Duncan, 1985; 8,7 % v Finkelhor, 1979), po višjih ocenah pa med 16 in 34 % (16 % v Finkelhor, Hotaling, Lewis in Smith, 1990; 22 % v Repič, 2006; 24 % v Fromuth in Burkhard, 1987; 34 % v Lisak in Luster, 1994). Ti podatki so med seboj zelo različni, deloma zato, ker različne študije različno definirajo spolno zlorabo in ker fantje zaradi kulturnih stereotipov raje ne poročajo, da so bili žrtve spolnih zlorab, saj naj bi veljalo, da moški znajo zavarovati sami sebe (Rogers in Terry, 1984). Predpostavlja se, da naj bi znali preceniti razmere v spolnosti (Trivelpiece, 1990), poleg tega pa že tradicionalno velja prepričanje, da so dekleta žrtve spolnih zlorab, moški pa storilci (Finkelhor, 1984).

Prevalenco spolnih zlorab fantov s strani žensk kot storilk je nekoliko težje oceniti tudi zato, ker so ženske pogosteje vključene v vsakodnevno skrb, nego in vzgojo otrok, zato je spolna zloraba lahko zelo neopazna in prikrita (Groth, 1979; Justice in Justice, 1979; Plummer, 1981). Vendar kljub temu ocenjujejo, da so ženske storilke v 1 % (Groth, 1979) do 24 % (Finkelhor in Russell, 1984) primerov. Po podatkih, ki mi jih je posredovala policija, je v Sloveniji delež žensk, prijavljenih zaradi suma storitve kaznivega dejanja po 183. členu Kazenskega zakonika (spolni napad na otroka), znašal za zadnjih 10 let približno 1,5 %. Med posameznimi leti ni bilo bistvenih razlik. Prav tako je težko opredeliti, kje je meja med tem, da ženska zahteva od moškega iniciativo za spolno razmerje in zanika, da je bila to zloraba, čeprav ima taka izkušnja že lahko posledice, ki so značilne za travmo (Lisak, Hopper in Song, 1996).

Nekatere značilnosti fantov kot žrtev spolne zlorabe in njihove posledice

V splošnem ocenjujejo, da so fantje, ko so prvič spolno zlorabljeni, mlajši od deklet (Watkins in Bentovim, 1992). Vendar leta prve spolne zlorabe v različnih

raziskavah segajo od zgodnjega otroštva pa do pozne adolescence (Finkelhor idr., 1990; Lisak idr., 1996). Fantje so redkeje kot dekleta žrtve spolne zlorabe s strani avtoritet (Holmes in Slap, 1998), so pa pogosteje analno spolno zlorabljeni in obenem tudi žrtve fizičnega nasilja med spolnim zlorabljanjem (Watkins in Bentovim, 1992). V primerjavi z dekleti fantje redkeje povedo, da so bili spolno zlorabljeni, so tudi manjkrat prepoznani kot žrtve, čeprav imajo več posledic (fizičnih znakov) na telesu in kasneje manj iščejo profesionalno pomoč zaradi stisk in groz, ki jih trpijo (Watkins in Bentovim, 1992). V odrasli dobi so moški, ki so bili žrtve spolne zlorabe, 2,5 krat pogosteje nagnjeni k temu, da sami sebe poškodujejo, in 70 % jih ima pred 16. letom spolne odnose s starejšo osebo (King, 2002). V adolescenci so bolj nagnjeni k temu, da izražajo svoja čustva z neprimernim vedenjem (eksternalizacija), dekleta pa pogosteje postanejo depresivna in anksiozna (internalizacija) (Watkins in Bentovim, 1992).

V splošnem se strokovnjaki, ki poročajo o dolgotrajnih posledicah pri fantih kot žrtvah spolne zlorabe, delijo na dve skupini: na tiste, ki raziskujejo vpliv spolne zlorabe s pomočjo kvantitativnih metodologij, in tiste, ki te podatke ugotavljajo preko kvalitativnih metod (Lisak, 1994). Kvantitativne meritve so pri spolno zlorabljenih moških pokazale na statistično pomembno višjo razliko v primerjavi z nikoli spolno zlorabljenimi v merjenju depresije, anksioznosti, obsesivno-kompulzivnem vedenju, disociacijah, doživljanju sovražnosti, nizki samopodobi, motnjah spanja, motnjah spolnosti, pogostejših težavah v partnerskih odnosih in poskusih samomora (Briere, Evans, Runtz in Wall, 1988). Kvalitativne raziskave pa zajemajo mnoge skupne značilnosti pri spolno zlorabljenih moških. Omenimo le najpogostejše: spolne disfunkcije (Hunter, 1990; Johnson in Shrier, 1987; Lew, 1988), zmeda glede spola in spolne identitete (Johnson in Shrier, 1987; Lew, 1988; Nasjleti, 1980), homofobija in zmeda glede spolne orientacije (Lew, 1988; Nasjleti, 1980), težave v intimnosti (Hunter, 1990; Lew, 1988), sram (Hunter, 1990; Lew, 1988; Nasjleti, 1980), krivda in samoobtoževanje (Hunter, 1990; Lew, 1988), negativna samopodoba (Lew, 1988) in jeza (Hunter, 1990; Lew, 1988). Ugotovitve drugih raziskav so pokazale tudi na zlorabo substanc (Holmes in Slap, 1998), zanikanje travmatične izkušnje (Nasjleti, 1980), simptome posttravmatske stresne motnje, strah (Hunter, 1990; Lew, 1988), depresijo in razne zasvojenosti z alkoholom, drogami, hazarderstvom, hrano in spolnostjo (Gartner, 1999; Holmes in Slap, 1998). Klinične izkušnje kažejo, da so imeli spolno zlorabljeni fantje v primerjavi z nikoli spolno zlorabljenimi dva do štirikrat pogosteje razpoloženske motnje, borderline osebnostno motnjo, motnje v prehranjevanju, agresivno vedenje, težave v šoli, paranoje in disociacije (Holmes in Slap, 1998).

Značilnosti storilcev, ki spolno zlorabljujejo

Odrasli, ki spolno zlorabljujejo otroke, se v splošnem glede na vedenje delijo v dve skupini. Zelo majhen odstotek je tistih, ki jih otroci zelo privlačijo in imajo le malo ali nič interesa za odraslega partnerja. Večina je takih, ki so sicer sposobni vzpostaviti čustveni in spolni odnos z odraslo osebo, vendar pa se tudi otrokom ne morejo

odpovedati, ker je spolna privlačnost do otrok zanje nekaj, kar se jim zdi neustavljivo. Taki odrasli bodo otroke lahko zapeljevali s prijaznimi besedami, obljubami, darili, lahko pa bodo uporabili celo silo in grožnje (Characteristics and behavioural indicators of adults who molest children, n. d.).

Po izkušnjah pravnikov, sodnikov, terapevtov in raziskovalcev se kažejo neke skupne značilnosti v obnašanju tistih, ki spolno zlorabljajo otroke (prav tam). Te značilnosti so naslednje:

- Običajno je to odrasla poročena oseba. Le redki so tisti, ki se ne poročijo in se zanimajo samo za otroke.
- Nagnjeni so k temu, da se počutijo veliko boljše v družbi otrok kot v družbi odraslih in običajno imajo le redko odrasle osebe za prijatelje.
- Pogosto se zanimajo za otroke točno določene starosti in nekateri celo točno določenega spola. Prav tako so nagnjeni k temu, da iščejo službo v poklicih, kjer so v vsakodnevnem stiku z otroki.
- Zasledujejo otroke zaradi spolnih namenov in se lahko celo tako močno čustveno "navežejo" na otroka, da pridobijo njegovo naklonjenost preko krivde, ko mu govorijo o svoji osamljenosti, žalosti, pogrešanju ...
- Nekateri tudi pogosto fotografirajo gole ali oblečene otroke z namenom, da se ob tem vzbujajo in žrtve celo zlorabijo za spolni akt.
- Nagnjeni so k temu, da zbirajo otroško pornografijo, ki jo lahko uporabljajo za različne namene: da fantazirajo, ko nimajo potencialne žrtve na doseg roke, da sprostijo svoje seksualno slo, da izsiljujejo žrtev, češ da bodo to pokazali drugim, če ne bo tiho ...
- Pogosteje se lahko poslužujejo alkohola in drugih narkotičnih sredstev.
- Pogovarjajo se z otrokom na način, ki izenačuje odnos in pogosto govorijo o otroku, kot bi bil njihov ljubimec ali odrasel partner.
- Pogosto se zadržujejo v parkih, na otroških igriščih in tam, kjer so prisotni otroci.

Primerjava med posledicami, ko je storilec moški in ko je storilka ženska

Zelo malo je raziskav in literature, ki opisuje, kakšne so posledice, če je moški ali če je ženska spolno zlorabljala moškega oz. fanta v otroštvu. V splošnem pa velja, da so ženske, ki zlorabljajo, bolj "skrbne" in manj nasilne. To so najpogosteje tiste, ki jim je otrok zaupan v varstvo ali pa so celo mame tega otroka, medtem ko so moški pogosteje bolj nasilni in so redkeje vključeni v skrb za otroka, ki ga spolno zlorabljajo (Urquiza, 1988). Klinična praksa in študije kažejo, da so posledice veliko bolj negativne, ko je zlorabljala oseba, ki je bila žrtvi čustveno blizu (npr. družinski člani; Finkelhor, 1984; Friedrich, Beilke in Urquiza, 1988; Urquiza, 1988; Kendall-Tackett, Williams in Finkelhor, 1993). Iz tega strokovnjaki sklepajo, da so dolgotrajne negativne posledice

spolne zlorabe na heteroseksualne odnose veliko bolj škodljive v primerih, ko je storilka ženska (npr. mama, varuška ...) kot v primerih, ko je storilec moški znanec ali tujec (prav tam).

Po drugi strani pa ugotavljajo naslednje: ko gre za isti spol storilca in žrtve pri spolni zlorabi, so dolgotrajne negativne posledice pri fantih kot žrtvah predvsem na področju spolne identitete, spolnih prepričanj in spolne vloge. Nekateri empirične raziskave sicer kažejo na pozitivno korelacijo med istospolno spolno zlorabo v otroštvu (storilec moški – žrtev deček) in poznejšim homoseksualnim vedenjem pri žrtvi (Bell, Weinberg in Hammersmith, 1981; Finkelhor, 1979; Johnson in Shrier, 1985; Simari in Baskin, 1984). Vendar to še ne pomeni tudi povezave med homoseksualnostjo in nadaljnjim spolnim zlorabljanjem oz., z drugimi besedami, ne pomeni, da homoseksualci v večini primerov spolno zlorabljujejo dečke (Newton, 1992). Nadalje: če moški spolno zlorablja dečke, te kasneje lahko postane strah, da jih je izbral moški zato, ker jih je videl kot potencialne homoseksualce (prav tam). Pedofili se ne obnašajo nič bolj homoseksualno, če zlorabljujejo fantke, ali heteroseksualno, če zlorabljujejo deklice. Žrtve je v vsakem primeru otrok in to jih najbolj vzburja, ker z odraslim običajno niso sposobni navezati zdravega intimnega odnosa (Male survivor, n. d.). Kljub mnogim teorijam o razvoju spolne orientacije strokovnjaki s področja spolnosti ne verjamejo, da bi lahko prezgodnje spolne izkušnje igrale tako pomembno vlogo v pozni adolescenci ali pri odrasli spolni orientaciji. Menijo, da je spolna orientacija kompleksen pojav in rezultat, zato ne moremo govoriti le o eni teoriji, zakaj bi se nekdo opredelil kot homoseksualec, heteroseksualec ali biseksualec. Zatrjujejo pa, da prezgodnje spolne izkušnje in spolna zloraba lahko pustijo škodljive posledice tudi na področju spolne orientacije, kjer zlorabljeni pogosto doživlja zmedo glede privlačnosti istega ali nasprotnega spola (prav tam).

Istospolna spolna zloraba je prav tako lahko povezana s kasnejšim vedenjem zlorabljenega fanta v heteroseksualnih odnosih. Biti kot moški spolno zlorabljen s strani moškega predstavlja za žrtev model, ki je že del tradicionalne moške kulture, po kateri moška vloga zahteva tudi fizično agresivnost in dominantnost, še posebej pri spolnosti, pa tudi sicer v heteroseksualnem intimnem odnosu. Po drugi strani pa se lahko prav zaradi prisiljenosti v podrejen položaj, ki ga je povzročil moški, poveča verjetnost, da bo fant kot žrtev razvil več empatije do deklet, ki so bile tudi same žrtve spolne zlorabe. To pa bo kot posledica morda vodilo do bolj pozitivnega in manj agresivnega odnosa do žensk, predvsem v partnerskem odnosu (Duncan in Williams, 1998). Težko je vnaprej napovedati, kako se bo obnašal v odnosu nekdo, ki je bil tako globoko prizadet in ranjen v otroštvu. Zelo verjetno pa je, da bo fantu, ki je travmatično doživel iz mladosti ponotranjil, privlačno dekle, ki ima tudi podobna doživetja in izkušnje, sicer se ne bi zaljubila. Zaljubljenost v tem kontekstu pomeni prenos pogrešanega dela na osnovi valentne projekcijske-introjekcijske identifikacije v partnerja (Gostečnik, 2004; Scharff in Scharff, 2000). To vedenje nam lahko pomaga razumeti tudi dinamika storilca in žrtve. Vsak posameznik s preživeto travmo nezavedno ponotranji grob konflikt med storilcem in žrtvijo. V sebi konflikt nezavedno razcepi na dva dela, od

katerega eden pripada storilcu, ki je agresiviven, nasilen in sovražen mučitelj, drugi pa žrtvi, ki je šibka, ranljiva, nemočna. V partnerskih odnosih pa ta ponotranjena intrapsihična vsebina prihaja na dan in ponovno prebujata vzdušje originalne travme, vse z nezavednim upanjem in željo, da bi se v tem odnosu travma razrešila (Gostečnik, 2004, 2005). Tako bo npr. ženska, ki je potlačila del storilca, nezavedno iskala partnerja, v katerega bo lahko ta del projicirala – sama pa bo še naprej v vlogi žrtve. In obratno, ta moški bo moral imeti v intrapsihični strukturi valentnost, sicer se ne bosta med seboj privlačila. On bo imel potlačen del žrtve, ki ga bo nezavedno projiciral vanjo (Gostečnik, 2004; Solomon, Neborsky, McCullough, Alpert, Shapiro in Malan, 2001). Lahko pa bo slika ravno obratna in bo moški v vlogi žrtve, ženska pa v vlogi storilca.

Spolna zloraba fantov s strani ženske poruši tradicionalne spolne norme, ker je v tem primeru ženska tista, ki prevzame dominantno vlogo in je fant (moški) porinjen v podrejen položaj. Prav zaradi tega lahko te vrste spolna zloraba predstavlja še večjo grožnjo za moško spolno identiteto. Žrtev bo poskušala te grožnje nadomestiti z ekstremnim poudarjanjem značilnosti moške vloge, kar se bo lahko odražalo v pretiranih držah, navadah in prepričanjih, povezanih s spolnimi vlogami in motenim vedenjem v heteroseksualnih odnosih (Finkelhor in Williams, 1989). Prav zato bodo ti moški še bolj nagnjeni k agresivnosti in dominantnosti, še posebej v odnosu do žensk, kar nadalje lahko vodi v ponovno spolno viktimizacijo in tudi fizično nasilje (Duncan in Williams, 1998). Raziskave tudi kažejo, da so v primeru, ko je spolno zlorabljal ženska, fantje kot žrtve kasneje manj masturbirali kot v primeru, ko je spolno zlorabljal moški (prav tam). Prav tako med samo spolno zlorabo lahko fantje pogosteje čutijo fizično spolno vzbujenje, ker se je telo naravno odzvalo na dražljaje, četudi doživljajo odpor do dejanja samega (Gartner, 1999). Erekcija je lahko le odziv na draženje, celo ko gre za travmatične in boleče spolne izkušnje. Terapevti, ki delajo s storilci, poročajo, da je prav fizična spolna vzbujenost žrtve najpogosteje eden od razlogov, zakaj se žrtev počuti še bolj krivo in osramočeno. Storilec pa z grožnjo: "Saj si želel tudi sam, ker si užival," ohranja zlorabo kot skrivnost, ki nikoli ne pride na dan (Male survivor, n. d.).

Dorais (2002) iz kliničnih izkušenj ugotavlja, da so se fantje, ki so bili spolno zlorabljeni, najpogosteje doživljali kot "prizadete". Mislili so, da je z njimi nekaj narobe, morda z njihovim izgledom, obnašanjem, ki je delovalo kot manj moško, bolj ranljivo in neprimerno, sicer ne bi bili prav oni izbrani za žrtve. Strah jih je bilo, da bi vsak povprečen opazovalec lahko prepoznal te signale, ki jih s svojim obnašanjem oddajajo, in jih zlorabil.

Dejavniki, ki vplivajo na doživljanje posledic spolne zlorabe

Kljub mnogim posledicam, ki se lahko pojavijo pri žrtvah spolnih zlorab, pa lahko vsak posameznik drugače preživlja in doživlja vplive travmatične izkušnje spolne zlorabe. Raziskave (Hopper, 2006) so pokazale, da na to najbolj vplivajo naslednji dejavniki:

- Starost otroka, ko se je zloraba zgodila. Če je otrok mlajši, so posledice običajno hujše, toda različni vplivi so povezani tudi z razvojnimi obdobji.
- Kdo je bila oseba, ki je spolno zlorabljala. Posledice so v splošnem veliko hujše, če je bila ta oseba starš, očim, mačeha ali nekdo, ki mu je otrok zaupal, kot pa v primeru, če je bil storilec tujec.
- Dejstvo, ali je otrok o zlorabi komu povedal, in če je, kakšen je bil odziv te osebe. Če je ta oseba dvomila, ignorirala, obtoževala ali sramotila otroka, potem bo žrtev doživljala bolj škodljive posledice – v nekaterih primerih celo bolj škodljive od zlorabe same.
- Prisotnost nasilja.
- Trajanje spolne zlorabe.
- Kako “normalna” je bila zloraba za družino in za konkretno kulturno okolje.
- Podpora žrtvi s strani razumevajočih in ljubečih družinskih članov ter občutek, da nekemu ni vseeno zanj.
- Dejstvo, da je imel otrok/žrtev dobre izkušnje v kakem odnosu, npr. z brati, sestrami, učiteljico, trenerjem ...
- Dejstvo, da je imel otrok kakšen odnos, kjer so bili sprejeti tudi negativni občutki in čustva ter kjer se je počutil varno.

Nekateri dejavniki se bolj nanašajo na resnost, “stopnjo” spolne zlorabe, drugi pa na odnose, ki jih je imel otrok, ter na same odzive okolja. Obe vrsti dejavnikov pa igrata zelo pomembno vlogo pri doživljanju posledic.

Družine, iz katerih najpogosteje izhajajo spolno zlorabljeni fantje

V splošnem se v družinah spolno zlorabljenih v primerjavi z družinami nikoli spolno zlorabljenih kaže statistično pomembna nižja stopnja v jasnosti izražanja čustev, odgovornosti, medsebojnem spoštovanju, odprtosti med družinskimi člani ter v soočanju z izgubami in ločitvami (Repič, 2006). Prav tako je več težav v spodbujanju izražanja čustev, ustvarjanju prijetnega družinskega vzdušja, spoprijemanju s konflikti s čim manj stresa, sočutju med člani družine in v zaupanju ter razvijanju zaupanja (prav tam).

Lisak (1994) v svoji raziskavi ugotavlja, da je bilo 54 % moških zlorabljenih znotraj svoje družine, kar pomeni, da jih je spolno zlorabil nekdo iz družine, v 46 % primerih pa je bil storilec izven družine. Drug strokovnjaki (Lisak idr., 1996; Finkelhor, 1984) na osnovi študij menijo, da so bili moški pogosteje spolno zlorabljeni izven družine (79 % – 83 % zlorab). Družinski člani pogosteje spolno zlorabljujejo otroke, ki so mlajši, tja do šestega leta starosti. Prav tako študije kažejo, da so fantje pogosteje žrtve spolnih zlorab v družinah, kjer ima dominantno vlogo mati in ne oče (Watkins in Bentovim, 1992). Fantje so tudi redkeje kot dekleta prestavljeni iz družine, ko gre za spolno zlorabo (prav tam).

Mlajši fantje pogosto povedo, da se je zloraba z družinskim članom, ki so mu zaupali (Dorais, 2002), začela kot igra, božanje, skrivanje ipd.. Za nekatere otroke je bil to tudi edini pozitiven spomin, ki so ga imeli v zvezi s tem družinskim članom. Ko se je zloraba prvič začela, pravijo te žrtve, je delovala kot "neslana šala", kjer storilcu ni bilo več pomembno, kako se počuti ta otrok. Otroku pa ni bilo jasno, zakaj nekdo, ki ga ceni in spoštuje, to počne z njim (Garnefski in Arends, 1998). Spolna zloraba je zajemala vse od božanja, draženja z rokami, do dotikanja genitalij in celo nasilnega penetriranja v anus. Raziskave kažejo, da je bilo v 10 % do 25 % primerov med zlorabo prisotno tudi fizično nasilje (Holmes in Slap, 1998). Tipično je, da se je na koncu spolna zloraba končala z manipulacijo storilca, ki je otroka prepričal, da mora molčati. Za molk pa je bil otrok nagrajen ali pa mu je storilec na različne načine zagrozil (Peluso in Putnam, 1996).

Družinske razmere, v katerih so odraščali moški, ki so bili spolno zlorabljeni, so bile v večini zaznamovane z nasiljem ali kakimi drugimi težavami. Lisak (1994) navaja, da je 42 % moških živelo v družini, kjer sta se starša ločila, ali pa je eden od staršev umrl. Šestinštirideset odstotkov je bilo fizično zlorabljenih, 35 % jih je bilo priča nasilju med staršema. Petdeset odstotkov jih je imelo vsaj enega starša alkoholika ali zasvojenega z drogami. Tudi osebna zgodovina moških žrtev je zaradi neurejenih družinskih razmer pogosteje nagnjena k mnogim nasilnim dejanjem. Ugotavljajo, da so spolno zlorabljeni moški (31 % od vseh, ki so bili žrtve) še naprej spolno zlorabljali otroke, kdaj posilili odraslo žensko, pretepli svojo ženo ali celo sadistično in fizično napadli moškega (Lisak, 1994). Po drugih podatkih velika večina (preko 80 %) spolno zlorabljenih moških nikoli ne zlorablja naprej, medtem ko je večina tistih moških, ki spolno zlorabljajo (do 80 %), bila v preteklosti žrtev spolne zlorabe (Lisak idr., 1996).

Moški, ki jih je spolno zlorabila mati, zelo pogosto doživljajo globoko žalost, sram, krivdo, zmedo, ljubezen in sovraštvo do matere ter gnus do sebe. Stik z materjo je tisti, ki se od najzgodnejšega otroštva naprej na organski način vtisne v intrapsihični svet otroka. Mati mora že po naravi otroku dajati osnovni občutek varnosti, zaupanja, pripadnosti ter predvsem občutek, da je hoten, želen in ljubljen, in to ne glede na to, ali ji vrača ljubezen ali ne. Če pa mati to izkoristi za svoje potrebe, predvsem pa za spolne potrebe, potem je to najhujša zloraba. Tak odnos otroku odvzame otroštvo, zaupanje in varnost, ker kot otrok nima več čustvenega prostora ob materi. Svoj prostor lahko najde samo kot čustveni ali spolni partner oz. kot objekt za materino spolnost (Gostečnik, 2004).

Raziskave kažejo, da imajo lahko fantje, ki jih je spolno zlorabila mati, negativno samopodobo, šibke socialne spretnosti in so nezaupljivi, ne počutijo se varno ali prijetno v družbi vrstnikov, še posebej deklet, zato so pogosto kar izolirani in sami (Elliot, 1993). Nasjleti (1980) v svoji raziskavi ugotavlja, da mnogi moški, ki so bili spolno zlorabljeni s strani svojih mater, pozneje lahko postanejo posiljevalci, nekateri razvijejo mentalne motnje, kot npr. shizofrenijo, lahko pa celo "izberejo" homoseksualnost kot obrambo pred občutji, povezanimi s spolnostjo in zlorabo matere. Klinične izkušnje tudi kažejo, da je pogosto v družinah, kjer mati zlorablja sina, sin porinjen v vlogo

moža, partnerja lastni materi, za katero začne skrbeti in ji želi ugoditi v njenih potrebah (Munro, 2002). Oče je v takih primerih najpogosteje čustveno ali celo fizično odsoten. Mati se zaradi odsotnosti moža pogosto lahko počuti zavrženo in zavrnjeno, zato se morda po tolažbo obrne k sinu, ki postane nadomestek za njenega moža. Ta sin bo doživljal z materine strani zelo verjetno veliko ljubosumja, zahtev, pričakovanj, odvisnosti, pretirane posesivnosti in dušenja, obenem pa bo postavljen v vlogo njenega zaščitnika, zaupnika ali spremljevalca. Lahko pa jo tudi varuje pred nasilnim možem in postane zato sam žrtev fizičnega nasilja s strani lastnega očeta (Courtois, 1996).

Razkritje zlorabe, ko je storilka mati, je zelo težko, saj med drugim sin (žrtev) čuti lojalnost – travmatično vez – s svojo materjo (Munro, 2002). Relacijska družinska teorija (Gostečnik, 2004) razlaga to kot edini stik, ki ga ima otrok z materjo. Četudi je ta stik še tako ponižujoč, gnusen in krivičen do otroka, je zato še toliko bolj močan, zavezujoč in domač. Namesto pripadnosti, nežnosti in ljubezni, ki bi jo naj otroku dala vsaka mama, bo mama, ki spolno zlorablja, dala otroku v njegov intrapsihični svet zlorabo, izdajstvo in sporočilo, da te nekdo, ki “te ima rad, zlorablja” (Gostečnik, 2005). Zlorabljene žrtve se ne navežejo na zlorabljačo osebo, ampak predvsem na zlorabo samo oz. na občutja, ki jih zloraba povzroči. Zlorabljene osebe nezavedno čutijo, da morajo ostati zveste tem občutjem, saj vsaka nezvestoba v tem smislu pomeni globoko praznino, neutešljivo hrepenenje, ki večkrat celo fizično, organsko boli, in se ne pomirijo, vse dokler se to občutje ne naseli spet v njihov svet (Gostečnik, 2004).

Zloraba tako spremeni žrtvi ves kemični in hormonski sistem in postane nezavedno privlačna tudi kasneje v intimnih odnosih (Gostečnik, 1997). Tako bo otrok kljub travmatični zvezi, ki jo ima z materjo, težko razkril zlorabo, saj se bo počutil, kot da “izdaja” materino zaupanje (Munro, 2002). To zvestobo in lojalnost zlorabi zelo dobro ponazarja raziskava Fairbairna (1952), kjer je pri zlorabljenih otrocih ugotavljal, kako lojalni so otroci do svojih staršev, in to kljub temu, da so jih ti starši zlorabili. Zlorabljene otroke so zaradi zlorab vzeli pravim staršem in jih dali nadomestnim staršem, ki pa so bili do njih izredno skrbni, prijazni in ljubeči, vendar so jih otroci zavrnili in se umirili šele takrat, ko so jih dali nazaj k pravim staršem. S tem so pokazali na močno nagnjenost in izredno brezpogojno navezanost na svoje lastne starše.

Zaključek

Prevalenca spolnih zlorab med fanti nam lahko pove, da žrtve še zdaleč niso samo dekleta in ženske ter da storilci niso samo moški. Čeprav ponekod še danes velja prepričanje, da naj bi bilo v moški naravi, da znajo zavarovati sami sebe (Rogers in Terry, 1984), pa ne velja spregledati, da so tudi fantje ranljivi in izpostavljeni spolnim zlorabam, kar pomeni, da utrpijo mnoge travmatične posledice (npr. Holmes in Slap, 1998; Hunter, 1990; Lisak, 1994). Resnost in trajanje vplivov travme sta povezana tudi s tem, kdo je bil storilec. V primerih, ko je bil storilec kdo iz družine, na katerega je bil otrok čustveno navezan in mu je zaupal, so posledice še veliko hujše za žrtev

(Finkelhor, 1984; Friedrich idr., 1988; Kendall-Tackett idr., 1993; Urquiza, 1988). Najbolj dramatične in uničujoče pa so posledice takrat, ko je bila storilka mati (Elliott, 1993).

Kako pomagati žrtvam spolnih zlorab? Ali vključiti v obravnavo samo posameznika, ki je doživel travmo zaradi zlorabe, ali celotno družino, ki je prav tako sekundarno travmatizirana (kot predlagata npr. Lebow in Newcomb-Rekart, 2005)? To je še danes pogosto vprašanje v klinični praksi. Kljub temu, da ima vsak posameznik svoj proces okrevanja, "očiščevanja od zlorabe", pa so nekatere značilnosti splošne za vse (Whetsell, 1990). Cilji vsake terapije so, da pomaga žrtvam pri soočanju in spoprijemanju z dolgotrajnimi posledicami spolne zlorabe, in sicer na področju samopodobe, spolne identitete, odnosov in drugih področjih, kjer jih je zloraba najgloblje zaznamovala. Posameznik reši travmo, ko predela informacije zlorabe in si lahko v spomin ponovno prikljče dogodek, ki pa ne prebudi več tako močnih občutij, in se počuti, da ima pod kontrolo panike, strahove, anksioznost in podobna občutja (Gostečnik, 2005). Tako v angleščini uporabljajo za tiste, ki so rešili travmo, izraz "survivor", za tiste, ki je še niso, pa "victim" (Catherall, 2004). Bistven dejavnik za uspešno okrevanje je terapevtski odnos s klientom, kjer klient zagotovo potrebuje profesionalno pomoč, še posebej pri premagovanju in soočanju s strahom, samoobtoževanjem, krivdo, jezo in drugimi močnimi čutenji ter afekti, ki jih pusti spolna zloraba (Dorais, 2002; Gostečnik, 2004; Scharff in Scharff, 2000). Le tako bo s pomočjo novih izkušenj prišlo do pozitivnih sprememb pri žrtvi in tudi do novih povezav med nevrottransmitterji (Rothschild, 2000). To potem vpliva tudi na hormonski in kemični sistem ter preusmeritev privlačnosti, kar pomeni, da zlorabljenemu niso nezavedno več privlačni ljudje, ob katerih bo ponovno podoživljal vzdušje in afekte originalne travme (Gostečnik, 1997).

Literatura

- Baker, A. W. in Duncan, S. P. (1985). Child sexual abuse: A study of prevalence in great Britain. *Child Abuse Neglect*, 9, 457–467.
- Bell, A. P., Weinberg, M. S. in Hammersmith, S. K. (1981). *Sexual preference: Its development in men and women*. Bloomington: Indiana University Press.
- Briere, J., Evans, D., Runtz, M. in Wall, T. (1988). Symptomatology in men who were molested as children. A comparison study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 58 (3), 457–461.
- Catherall, D. R. (2004). *Handbook of stress, trauma and the family*. New York: Brunner-Routledge.
- Courtois, C. (1996). *Healing the incest wound: Adult survivors in therapy*. New York: Norton.
- Dorais, M. (2002). *Don't tell: The sexual abuse of boys*. Quebec: McGill-Queens.
- Duncan, L. E. in Williams, L. M. (1998). Gender role socialization and male-on-male vs. female-on-male child sexual abuse. *Sex Roles: A Journal of Research*, 39 (9/10), 765–785.
- Elliott, M. (1993). *Female sexual abuse of children*. New York: Guilford Press.

- Fairbairn, W. R. D. (1952). *An object relations theory of the personality*. New York: Basic books.
- Finkelhor, D. (1979). *Sexually victimized children*. New York: The Free Press.
- Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse: New theory and research*. New York: The Free Press.
- Finkelhor, D. in Russell, D. (1984). Women as perpetrators. V: D. Finkelhor (ur.), *Child sexual abuse: New theory and research* (str. 171–187). New York: The Free Press.
- Finkelhor, D. in Williams, L. M. (1989). *Male sexuality and the sexualization of emotions: Developing a scale to predict child molesting*. Referat, predstavljen na srečanju Annual meeting of the American Sociological Association, San Francisco, CA.
- Finkelhor, D., Hotaling, G., Lewis, I. A. in Smith, C. (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: Prevalence, characteristics, and risk factors. *Child Abuse and Neglect*, 19, 557–568.
- Friedrich, W., Beilke, R. L. in Urquiza, A. J. (1988). Behavior problems in young sexually abused boys. *Journal of Interpersonal Violence*, 2, 391–402.
- Fritz, G. S., Stoll, P. in Wagner, N. A. (1981). A comparison of males and females who were sexually molested as children. *Journal of Sex Marital Therapy*, 7, 4–59.
- Fromuth, M. E. in Burkhart, B. R. (1987). Childhood sexual victimization among college men: definitional and methodological issues. *Victims of Violence*, 2, 241–253.
- Garnefski, N. in Arends, E. (1998). Sexual abuse and adolescent maladjustment: Differences between male and female victims. *Journal of Adolescence*. 21 (1), 99–107.
- Gartner, R. B. (1999). *Betrayed as Boys: Psychodynamic Treatment of Sexually Abused Men*. New York: Guilford Press
- Gostečnik, C. (1997). *Človek v začaranem krogu [Human in perpetual cycle]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2004). *Relacijska družinska terapija [Relational Family Therapy]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C. (2005). *Preobrat v psihoanalizo in religiozno izkustvo [Radical Changes in Psychoanalysis and Religious Experience]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Groth, A. N. (1979). *Men who rape*. New York: Plenum.
- Holmes, W. in Slap, G. (1998). Sexual abuse of boys: Definition, prevalence, correlates, sequelae, and management. *Journal of the American Medical Association*, 280, 1855–1862
- Hopper, J. (2006). *Sexual abuse of males*. Posneto 1.8.2006 s spletne strani www.jimhopper.com.
- Hunter, M. (1990). *Abused boys*. Lexington, MA: Lexington Books.
- Male survivor: Overcoming sexual victimization of boys and men*. (n. d.) Posneto 1.8.2006 s spletne strani <http://www.malesurvivor.org/myths.htm>
- Characteristics and behavioural indicators of adults who molest children*. (n. d.) Posneto 2.8.2006 s spletne strani <http://www.corr.state.mn.us/level3/pdf/Characteristics%20and%20behavioral%20indicators%20of%20adults%20who%20molest%20children.pdf>
- Johnson, R. L. in Shrier, D. K. (1985). Sexual victimization of boys. *Journal of Adolescent Health Care*, 6, 372–376.
- Justice, B. in Justice, R. (1979). *The broken taboo: Sex in the family*. New York: Human Sciences Press.

- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L. M. in Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113, 164–180.
- Kercher, J. A. in McShane, M. (1984). The prevalence of child sexual abuse victimization in an adult sample of Texas residents. *Child Abuse Neglect*, 8, 495–500.
- King, M. (2002). Childhood sexual abuse of boys tied to psychological problems when they become men. *British Journal of Psychiatry*, 181, 153–157.
- Lebow, J. in Newcomb-Rekart, K. (2005). Research assessing couple and family therapies for posttraumatic stress disorder. V D. R. Catherall (ur.), *Handbook of stress, trauma and the family* (str. 261–279). New York: Brunner-Routledge.
- Lew, M. (1988). *Victims no longer*. Nevraumont: New York.
- Lisak, D. in Luster, L. (1994). Educational, occupational and relationship histories of men who were sexually and/or physically abused as children. *Journal of Traumatic Stress*, 7 (4), 507–523.
- Lisak, D. (1994). The psychological impact of sexual abuse: Content analysis of interviews with male survivors. *Journal of Traumatic Stress*, 7, 525–548.
- Lisak, D., Hopper, J. in Song, P. (1996). Factors in the cycle of violence: Gender rigidity and emotional constriction. *Journal of Traumatic Stress*, 9, 721–743.
- Munro, K. (2002). *Male sexual abuse victims of female perpetrators: Society's betrayal of boys*. Posneto 2.8.2006 s spletne strani http://www.kalimunro.com/article_mother_son_sexual_abuse.html.
- Nasjleti, M. (1980). Suffering in silence: The male incest victim. *Child Welfare*, 59 (3), 269–276.
- Newton, D. E. (1992). Homosexuality and child sexual abuse. V W. O'Donohue in J. H. Geer (ur.), *The sexual abuse of children: Theory and research* (str. 329–358). Hillsdale, NJ.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Peluso, E. in Putnam N. (1996). Case study: Sexual abuse of boys. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 35 (1), 51–54.
- Pentek, M. in Kocijan, M. (2002). Nasilje, zloraba in starejši ljudje. V J. Balažic in P. Kornhauser (ur.), *Zloraba in nasilje v družini in družbi: XII. Spominsko srečanje akademika Janeza Milčinskega* (str. 56–64). Ljubljana: Inštitut za sodno medicino Medicinske fakultete v Ljubljani.
- Plummer, K. (1981). Pedophilia: Constructing a sociological baseline. V M. Cook in K. Howells (ur.), *Adult sexual interest in children* (str. 221–250). London: Academic Press.
- Repič, T. (2006). Avtonomija in intimnost v družini kot dejavnika tveganja za spolno zlorabo [Autonomy and intimacy in family as risk factors for sexual abuse]. *Psihološka obzorja*, 15 (1), 111–125.
- Risin, L. in Koss, M. (1987). The sexual abuse of boys: Prevalence and descriptive characteristics of childhood victimizations. *Journal of Interpersonal Violence*, 2, 309–323.
- Rogers, C. M. in Terry, T. (1984). Clinical intervention with boy victims of sexual abuse. V Stuart I. in Greer J. (ur.), *Victims of sexual aggression* (str. 91–104). New York: Van Nostrand Reinhold Co.
- Rojšek, J. (2002). Spolna zloraba otrok – psihološke in psihodinamične lastnosti ter dogajanja pri storilcu, partnerju in žrtvi. *Psihološka obzorja*, 11 (3), 39–53.
- Rothschild, B. (2000). *The body remembers. The psychophysiology of trauma and trauma*

- treatment*. New York: W. W. Norton & Company.
- Scharf, J. S. in Scharff, D. E. (2000). *Tuning the therapeutic instrument: affective learning of psychotherapy*. Northvale, NJ: Jason Aronson.
- Siegel, J. M., Sorenson, S. B., Golding, J. M., Burnam, M. A. in Stein, J. A. (1987). The prevalence of childhood sexual assault: The Los Angeles epidemiologic catchment area project. *American Journal of Epidemiology*, 126, 1141–1153.
- Simari, C. G. in Baskin, D. (1984). Incest experiences within homosexual populations: A preliminary study. *Archives of Sexual Behavior*, 11, 329.
- Solomon, M. F., Neborsky, R. J., McCullough, L., Alpert, M., Shapiro, F. in Malan, D. (2001). *Short-term therapy for long-term change*. New York: W. W. Norton & Company.
- Trivelpiece, J. W. (1990). Adjusting the frame: Cinematic treatment of sexual abuse and rape of men and boys. V M. Hunter (ur.), *The sexually abused male* (str. 47–85). New York: Lexington Books.
- Urquiza, A. J. (1988). *The effects of childhood sexual abuse in an adult male population*. Unpublished doctoral dissertation, University of Washington, Seattle.
- Watkins, B. in Bentovim, A. (1992). The sexual abuse of male children and adolescents: a review of current research. *Journal of Clinical Psychology and Psychiatry*, 33 (10), 197–248.
- Whetsell, M. S. (1990). *The relationship of abuse factors and revictimization to the long-term effects of childhood sexual abuse in women*. Unpublished doctoral dissertation, University of Kentucky, Lexington.